

***Н.В. ЯКИМЕНКО-ТЕРЕЩЕНКО, Т.Ю. ЧАЙКА, М.О. ЯКИМЕНКО, Д.В. БІЛОУСОВ,
О.М. БУЛДАКОВ***
**СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ СТАЛОСТІ В
ТУРИСТИЧНУ ГАЛУЗЬ ТА СФЕРУ ГОСТИННОСТІ**

Вивчено досвід управління туристичною галуззю за принципами сталості. Впровадження принципів сталого розвитку в туризмі дозволить досягти еколого-збалансованого використання природних ресурсів; збереження та відновлення біорізноманіття; залучення інвестицій з метою ліквідації заданої шкоди довкіллю; підтримки економіки регіону без незворотнього впливу на екосистеми; залучення місцевого населення у процес екологічної орієнтації населення; забезпечення законності у здійсненні туристичної діяльності; застосування концепції екологічного менеджменту та маркетингу. Акцентовано увагу на необхідності підготовки звітів із сталості суб'єктами туристичної галузі та сфери гостинності, оцінювання дестинацій за критеріями сталого розвитку туризму. Вивчено значення сільського туризму в процесах забезпечення сталого розвитку території: забезпечення доступу населення до природних рекреаційних ресурсів, сприяння відновленню фізичного та морального стану; переходу від традиційної економіки до циркулярної; підвищення рівня економічного стану регіону; диверсифікації агропослуг, створення додаткових робочих місць, популяризації території та появи нових можливостей для представників інших галузей економіки. Вивчена вітчизняна практика, проекти сталого розвитку сільських територій на основі розвитку сільського туризму та гостинності. Вивчено досвід сільських садіб, що реалізують сталі практики в сільському туризмі. Внесено пропозиції щодо удосконалення підготовки фахівців з туризму шляхом ґрунтовного вивчення стандартів якості у сфері сільського зеленого туризму; маркетингу, брендингу послуг та напрямків диверсифікація сільського туризму; механізмів створення і розвитку кластерів сільського туризму; сучасних інформаційних технологій у розвитку сільського зеленого туризму.

Ключові слова: стійкий туризм; сільський туризм; звіт про сталий розвиток; критерії GSTC; цілі сталого розвитку, сільська садiba

N. YAKYMENKO-TERESHCHENKO, T. CHAIKA, M. YAKYMENKO, D. BILOUSOV, O. BULDAKOV
**GLOBAL AND DOMESTIC EXPERIENCE IN IMPLEMENTING THE PRINCIPLES OF
SUSTAINABILITY IN THE TOURISM AND HOSPITALITY INDUSTRY**

The article studies the experience of managing the tourism industry according to the principles of sustainability. The use of the principles of sustainable development in tourism allows us to achieve an environmentally balanced use of natural resources; conservation and restoration of biodiversity; attracting investments to eliminate environmental damage; supporting the region's economy without irreversible impact on ecosystems; involvement of the local population in the process of environmental orientation of the population; ensuring legality in the implementation of tourism activities; application of the concept of environmental management and marketing. The article focuses on the need to prepare reports on sustainability by subjects of the tourism and hospitality industries, and evaluate destinations according to the criteria of sustainable tourism development. The importance of rural tourism in the processes of ensuring sustainable development of the territory: ensuring the population's access to natural recreational resources, promoting the restoration of physical and moral condition; transition from traditional to circular economy; improving the economic situation of the region; diversification of agricultural services, creation of additional jobs, popularization of the territory and new opportunities for representatives of other sectors of the economy. The article examines domestic practice and projects for sustainable development of rural areas based on the development of rural tourism and hospitality; experience of rural estates implementing established practices in rural tourism. we made proposals to improve the training of tourism specialists by carefully studying quality standards in the field of rural green tourism; marketing, branding of services and areas of diversification of rural tourism; mechanisms for creating and developing rural tourism clusters; modern information technologies in the development of rural green tourism.

Keywords: sustainable tourism; rural tourism; report on sustainable development; GSTC criteria; Goals of sustainable development, rural estate

Вступ. Парадигмою ХХ - початку ХХІ сторіччя став стійкий розвиток, що привертає увагу багатьох представників різних наукових напрямків. Це обумовлено тим, що стійкий розвиток окреслює глобальні проблеми економічного, екологічного та соціального характеру, пропонує механізми їх вирішення. Стійкий розвиток стосується не тільки захисту довкілля, енергоефективності і зелених технологій, його завдання гармонізація економічного, екологічного та соціального розвитку людства.

За останні п'ятдесят років туризм став одним із найбільших секторів економіки в усьому світі. В середньому частка туризму в загальному ВВП у 2021 р. склала: у Європі - 2,87 %, в цілому у світі – 2,5%. Туризм – одна з основних галузей, що впливає на загальний стан і тенденції світової економіки. Потенційні вигоди від туризму: диверсифікація економічної діяльності; збільшення доходу місцевих громад; можливості працевлаштування, потенціал для кваліфікованих робочих місць з високою доданою вартістю; мультиплікаційні ефекти, що стимулюють зростання в інших секторах економіки; зменшення просторової та соціальної нерівності; розвиток інфраструктури; стимул до збереження та відновлення

природних і культурних цінностей; сприяння культурному обміну та миру; підвищення соціальної та екологічної свідомості; відпочинок, внесок у добробут людей.

За наявності потенційних вигід від туризму доцільно враховувати можливий негативний вплив на природні ресурси та соціально-економічну сферу дестинацій. Сталий туризм - це сучасна концепція розвитку туризму, що ґрунтується на принципах сталого (стійкого) розвитку, який задовольняє всі наявні потреби людини і при цьому розвивається таким чином, щоб забезпечити аналогічні можливості для наступних поколінь і життєздатність довгострокових економічних процесів. Впровадження принципів сталого розвитку в туризмі дозволить досягти: еколого-збалансованого використання природних ресурсів; збереження та відновлення біорізноманіття; залучення інвестицій з метою ліквідації заданої шкоди довкіллю; підтримки економіки регіону без незворотнього впливу на екосистеми; залучення місцевого населення у процес екологічної орієнтації населення; забезпечення законності у здійсненні туристичної діяльності; застосування концепції екологічного менеджменту та маркетингу.

Аналіз основних досягнень і літератури. В науковій літературі напрямами дослідження є «сталий туризм», «стійкий туризм». Серед науковців, які розглядають множину проблематики стійкого туризму, розробляють напрямки та інструменти сталого розвитку рекреації і туризму в туристичних дестинаціях, удосконалюють механізми організаційно-економічного забезпечення сталого розвитку туризму на засадах інклюзивного зростання, Конішева Н., Мальська М. [1], Павліха Н., Цимбалюк І., Савчук А [2], Подлепіна П. [3], Стегней М., Черничко Т. [4]. Беручи до уваги вагомий науковий внесок у вирішення проблем стійкого туризму в Україні, які мають зазначені науковці, потребує додаткового вивчення світовий, європейський та вітчизняний досвід впровадження принципів сталості в туристичну галузь та сферу гостинності, що є основою для розроблення ефективних управлінських рішень на макро- та мікрорівнях.

Мета роботи. Проаналізувати провідні сучасні практики стійкого туризму та визначити роль сільського туризму в реалізації цілей сталого розвитку дестинацій.

Викладення основного матеріалу дослідження. Індекс стійкого туризму ґрунтується на поєднанні семи індикаторів: екологічна стійкість (environmental sustainability) – 10 %; соціальна стійкість (social sustainability) – 10 %; економічна стійкість (economic sustainability) – 10 %; ризик (risk) - 10 %; стійкий попит (sustainable demand) – 20 %; стійкий транспорт (sustainable transport) – 20 %; стале розміщення (sustainable lodging) - 20 % (рис.1).

10-30 % більше за участь в екологічному туризмі, і тільки біля 4 % туристів не цікавляться наслідками впровадження принципів сталості при організації туризму (рис. 2) [5].

Концепція сталого розвитку в Європі побудована на екологізації туристичної індустрії, що знайшло відображення в Стратегії ЄС щодо сталого туризму і реалізується за допомогою директив керівних органів і громадських організацій, зокрема: директиви Європейської комісії з охорони вод; директиви про якість води; директиви щодо збереження природних середовищ існування фауни і флори тваринного і рослинного світу; директиви про Стратегічну екологічну експертизу тощо.

У доповнення до цих директив Європейської комісії та національних законодавств держави-члени ЄС підписали низку міжнародних угод природоохоронної спрямованості: Київський протокол, Угоду про збереження біологічного різноманіття та ін.

Всесвітня рада з подорожей і туризму (WTTC), метою якої є максимізація інклюзивного і стійкий потенціалу зростання сектору подорожей і туризму шляхом партнерства з урядами, дестинаціями, громадами та іншими зацікавленими сторонами для стимулювання економічного розвитку, створення робочих місць, зменшення бідності та зміцнення миру, безпеки, встановлює три основні меседжі: 1) уряди визнають подорожі та туризм головним пріоритетом; 2) бізнес, що збалансовує економіку з людьми, культурою та навколишнім середовищем; 3) спільне прагнення до довгострокового зростання та процвітання.

Country	2017	2022	Rank Change 2021/2022	Rank Change 2017/2022
Sweden	2	1	0	1
Finland	3	2	1	1
Austria	5	3	-1	2
Estonia	7	4	5	3
Norway	4	5	1	-1
Slovakia	1	6	-1	-5
Slovenia	6	7	-3	-1
Iceland	8	8	0	0
Latvia	10	9	1	1
Switzerland	12	10	-3	2
France	9	11	0	-2
Lithuania	13	12	0	1
Denmark	11	13	0	-2
Czech Republic	16	14	0	2
Germany	14	15	0	-1
Portugal	22	16	1	6
Croatia	18	17	3	1
Uruguay	35	18	15	17
Romania	26	19	-3	7
Bolivia	20	20	4	0

Рис. 1 - Найкращі країни за Sustainable Travel Index 2022 [5]

60 % європейських споживачів бажають мати позитивний вплив на навколишнє середовище через повсякденне життя, 61 % стурбовані зміною клімату. 63 % споживачів в усьому світі шукають екологічні дестинації для подорожей, а тому, за даними дослідження Європейської туристичної асоціації, 15 % туристів готові платити на 50 % більше за екологічні практики в туризмі, 37 % туристів готові платити на

WTTC працює над низкою сталих ініціатив з провідними асоціаціями та організаціями, щоб гарантувати, що подорожі та туризм приносять користь людям/бізнесу, а також природі та навколишньому середовищу [6]. До них належать:

- дії щодо клімату та навколишнього середовища;

- переосмислення SUPP одноразових пластикових виробів у подорожах і туризмі;
- торгівля людьми;
- управління призначенням;
- біорізноманіття та незаконна торгівля дикими тваринами;
- лідерство сталого розвитку;
- включення, різноманітність і соціальний вплив;
- звітність про сталий розвиток.

скандинавському ринку) фокусується на трьох сферах: MEET – здоров'я, різноманітність та інклюзія; EAT – їжа та напої; SLEEP – кімнати та інтер'єри. Політика компанії спрямована на такі ініціативи сталого розвитку як норми поведінки, кодекс поведінки постачальника, антикорупційна політика, екологічна політика, політика різноманітності та інклюзії, політика харчових відходів [9].

Для Centara Hotels & Resorts (провідна мережа готелів у Таїланді) ведення сталого бізнесу –

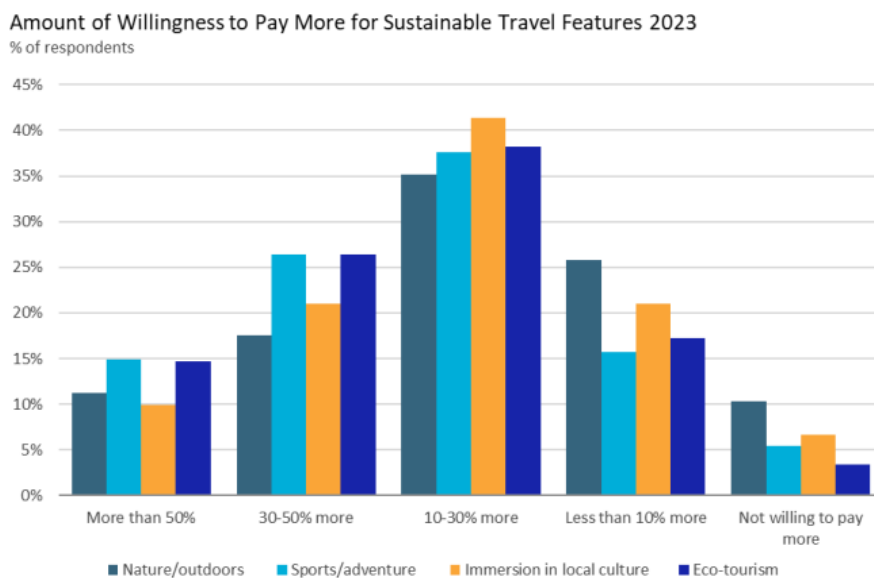

Рис. 2 - Результати дослідження Європейської туристичної асоціації щодо готовності туристів збільшувати оплату за стали подорожі [5]

З 2019 року WTTC співпрацює з Гарвардською школою громадської охорони здоров'я імені Т. Чана, щоб підтримати осіб, які приймають рішення у сфері подорожей і туризму, щоб розширити їхнє розуміння сталого розвитку, забезпечити життєздатність сектора та спільне створення процвітаючих сталих суспільств. Науковці Гарвардської школи громадської охорони здоров'я у 2021 р. опублікували два тематичних дослідження: The Travel Corporation і Intrepid Travel. Ця співпраця сприяла обміну передовим досвідом і підтримувала сталість як основний стратегічний пріоритет. Щоб розглянути питання сталого розвитку з тематичної точки зору, було опубліковано чотири навчальні ідеї, присвячені культурі здоров'я, науково обґрунтованим цілям, поведінковій економіці та лідерству у сталому розвитку [6]. Опубліковано посібник «Reporting Guidance for Travel and Tourism Businesses» [7], який визначив 12 кроків до звітування та інтереси зацікавлених сторін щодо звітності із сталого розвитку, та посібник Sustainability reporting in travel & tourism [8].

Усі основні гравці в готельному секторі регулярно публікують свої звіти про сталий розвиток, а також повідомляють про ініціативи, спрямовані на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Наприклад, стратегія сталого бізнесу Scandic (найбільша та найширша мережа готелів на

скандинавському ринку) включаючи керівників і співробітників. Вона ставить за мету впровадження екологічних методів у діяльності, забезпечуючи винятковий рівень гостинності для клієнтів.

Таким чином, сталість — це набагато більше, ніж управління навколишнім середовищем, це також економічний прогрес і соціальний розвиток. Соціальні проблеми, такі як інклюзивність, сприяння балансу між роботою та особистим життям, сприяння здоров'ю та добробуту працівників, постачання товарів на місцевому рівні та стимулювання підприємництва тощо є частиною програми сталого розвитку готельного бізнесу.

Показники, про які найчастіше та найменш часто повідомляють у звітах GRI про подорожі та туризм, представлено у Sustainability reporting in travel & tourism [8]. Так, в цілому у секторі подорожей та туризму найчастіше звітують про використання та збереження енергії, викиди парникових газів, зусилля зі скорочення викидів парникових газів, зусилля з пом'якшення впливу на навколишнє середовище, дані про робочу силу, підходи до дитячої праці, ризики зміни клімату. Окрім цього, туроператори найчастіше зазначають про кількість використаних матеріалів, надають дані про навчання, захист/відновлення середовища проживання, задоволеність клієнтів, різноманітність. Готелі звітують про оцінку спільноти, розвиток навичок і оцінку продуктивності,

різноманітність, залучення до ланцюга постачання. Авіакомпанії вказують про підходи до обов'язкової праці, охоплення пільг, різноманітність, утворення відходів [8].

У 2013 році Глобальною радою зі сталого розвитку туризму (GSTC) з метою досягнення спільного розуміння сталості дестинацій були вперше створені критерії, які є мінімальними зобов'язаннями, які будь-яка організація з управління туризмом повинна прагнути при розгляді сталого розвитку на практиці. Критерії GSTC призначені для використання у дестинаціях всіх типів і масштабів. Друга версія критеріїв розроблена у 2019 році [10].

Для відповідності поняттю сталого туризму, дестинації повинні застосовувати міждисциплінарний, цілісний (холістичний) та інтегрований підхід, який включає чотири головні цілі:

- продемонструвати стале управління дестинацією;
- максимізувати соціальні та економічні вигоди для приймаючої громади та мінімізувати негативний вплив;
- максимізувати вигоди громадам, відвідувачам та культурній спадщині при мінімальном впливі;
- максимізувати вигоди для навколишнього середовища та мінімізувати негативні наслідки.

Туреччина стала першою країною світу, яка у 2022 році уклала угоду про розвиток програми екологічного туризму з Глобальною радою зі сталого розвитку туризму (GSTC), – організацією з сертифікації та акредитації у галузі сталого туризму.

В рамках угоди щодо розвитку національної програми разом з GSTC турецька туристична галузь протягом 3-х років буде реструктуризована, щоб відповідати міжнародним стандартам.

До 2030 року Туреччина планує виконати всі міжнародні стандарти, які передбачаються в рамках угоди. Завдяки цій угоді туристична галузь Туреччини працюватиме з екологічними цілями та виконуватиме заходи зі сталого розвитку країни.

Відзначимо, у 2020 році, під час пандемії COVID, Туреччина першою у світі запровадила Програму сертифікації безпечного туризму (Safe Tourism), зобов'язавши заклади розміщення, харчування, конгрес-об'єкти, транспортні компанії тощо вжити низку заходів щодо забезпечення здоров'я туристів та працівників галузі. Сертифікати безпечного туризму в країні нині мають майже 12000 об'єктів. Завдяки Програмі сертифікації безпечного туризму у 2021 році Туреччину відвідала рекордна кількість туристів, попри пандемію COVID.

Сталі практики в туризмі і сфері гостинності все частіше застосовуються вітчизняними підприємствами. Серед ключових представників бізнесу, що активно впроваджують принципи сталості в свою діяльність: Готель “Premium club SPA” (Буковель, Івано-Франківська область); CUBBY Hotel (м. Львів); Готельний комплекс “Фортеця” (м. Хмельницький); Гостинна садиба “Подільська родина” (с. Гайове, Вінницька область); Навчально-

відпочинковий комплекс “Зефір” (м. Дрогобич, Львівська область); Зелена садиба “Етнохата” (с. Мала Побіанка, Хмельницька область); Гастротуристична локація “Бринзарня” (с. Приморське, Одеська область); Екоцентр “Тепла гора” (с. Черетів, Івано-Франківська область); Bankhotel (м. Львів); Готель Бессарабія (м. Ізмаїл, Одеська область); База відпочинку Татару (с. Кислиця, Одеська область); База відпочинку Бабель (с. Озерне, Одеська область).

Політика розвитку сільського туризму спирається на сталий розвиток сільських територій, сільських громад, окремих форм агропромислового комплексу, узгоджено з завданнями Цілей сталого розвитку (рис.3).

В розробленому науковцями Інституту аграрної економіки документі «Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій до 2030 року», який враховує пріоритети прогностичних установок, планів, намірів урядових структур в останні (2015- 2019) роки, серед 19 найбільш принципово важливих цілей для регіональних, районних і місцевих органів влади та самоврядування в основному стратегічному напрямі, що відповідає економічному вектору сталого розвитку сільських територій, зазначені [11]:

- диверсифікація сільської економіки (передбачається, зокрема, розвиток сільського позааграрного підприємництва – агротуристичних садиб, агроосель, зеленого туризму);
- розвиток підприємництва та малих форм господарювання на селі;
- розвиток сільського туризму та рекреаційної сфери на селі.

Сільський зелений туризм – це специфічний вид туристичної діяльності, що акумулює різні форми організації туризму, які реалізуються на базі села, що своїм наслідком здійснює соціо-екологоекономічний вплив на розвиток сільських територій регіону шляхом раціонального використання наявного природно-ресурсного та людського потенціалу [12].

Послуги сільського туризму – це послуги сільських господарств з бронювання, розміщення, інформаційно-рекламного обслуговування, організації культурних, спортивних та інших програм, спрямованих на задоволення потреб сільських туристів. За бажанням туристів сільські господарі можуть надавати можливість брати участь у сільськогосподарських роботах, природоохоронних та інших заходах за умови дотримання правил охорони праці та технічної безпеки.

ЮНВТО розуміє сільський туризм як тип туристичної діяльності, в якому досвід відвідувача формується на основі широкого спектру продуктів, як правило, пов'язаних з природою, сільським господарством, сільським способом життя/ культурою, риболовлею та оглядом визначних пам'яток. Сільський туризм передбачає перебування в сільській родині. Протягом липня 2021 - лютого 2022 р. сільському господарстві, споживання традиційної їжі та напоїв і повне занурення в автентичну діяльність.

ЦСР 3	Сільський туризм забезпечує доступ до природних рекреаційних ресурсів широких верств населення, сприяє відновленню фізичного та морального стану, дає можливість туристам отримати унікальні враження
ЦСР 4	Переорієнтації споживчих запитів на цінності сталого розвитку та відповідальних форм дозвілля. Свідоме ставлення до місцевої громади та її культурних цінностей є доречним для будь-якої освітньої програми
ЦСР 8	Прості роботи в туризмі часто не вимагають спеціальної підготовки та створюють можливості для місцевих громадянців
ЦСР 9	Сільський туризм передбачає перехід від традиційної економіки до циркулярної (наприклад, використання відновлюваних джерел енергії на фермах), що забезпечує розвиток відповідної інфраструктури та збалансоване використання навколишнього середовища
ЦСР 10	Підвищення рівня економічного стану регіону сьогодні є завданням насамперед місцевих жителів, тобто громади, влади та бізнесу.
ЦСР 11	Мультиплікаційний ефект сільського туризму досягається за рахунок диверсифікації агропослуг, створення додаткових робочих місць, популяризації території та появи нових можливостей для представників інших галузей економіки
ЦСР 12	Сільський туризм дозволяє зменшити вплив на навколишнє середовище на найпопулярніші туристичні території інших країн, диверсифікувати сектор, географічно розширити та сприяти розвитку територій, наприклад, зменшивши залежність від міжнародних ринків

Рис. 3 - Потенціал сільського туризму в реалізації Цілей сталого розвитку [13]

Спілка сільського зеленого туризму України брала участь у проєкті "Перспективи сталого розвитку сільських територій", спрямованому на сприяння сталому розвитку сільських територіальних громад та підвищення їх спроможності шляхом розвитку сільського туризму та гостинності. Серед найбільш популярних тем, які цікавлять представників громад [14]:

- де шукати ресурси для розвитку сільського туризму в громаді – 85%;
- дорожня карта (інструкція) розвитку сільського туризму в громаді – 82,5%;
- маркетинг, брендинг та промоція послуг сільського туризму – 80%;
- кластери сільського туризму: що, для чого, основа для формування кластеру в громаді – 70%;
- нормативно-правове регулювання сільського туризму – 75%;
- сільський туризм і сталий розвиток – 72,5%;
- як відкрити сільську садибу з нуля – 67,5%.

Отже, в українському суспільстві існують запити на знання щодо особливостей організації та розвитку сільського туризму. Відповіддю на ці запити є:

Проєкт «Диверсифікація сільського туризму через збалансованість та креативність: поширення європейського досвіду в Україні» (Програма: Erasmus+, напрям: Jean Monnet Module, шифр проєкту: 620720-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE), що реалізується в Запорізькому національному університеті. Мета проєкту – це диверсифікація сільського туризму України на засадах збалансованості та креативності шляхом оснащення

підприємців в сфері сільського туризму фаховими компетенціями з формування бізнес-моделей відповідно до європейських цінностей, принципів встановлення гармонійного балансу між екологічними, економічними, соціокультурними аспектами [15].

2) Хакатон «Диверсифікація сільської економіки через мережу громадських консультаційних центрів туризму» (м. Харків, 27 жовтня 2023 р.), що врахував кращі практики диверсифікації сільської економіки Європейського Союзу і реалізується у прифронтових і прикордонних областях України (Запоріжжя, Харківщина, Сумщина, Київщина, Житомирщина, Дніпропетровщина). Хакатон зібрав представників територіальних громад, органів місцевої влади, які опікуються питаннями розвитку туризму, власників садіб сільського зеленого туризму, науковців, зацікавлених у розвитку туризму Харківщини, представників індустрії гостинності. Метою проєкту є генерування ідей, які дозволять розвивати сільську економіку та туризм.

3) Реалізація освітніх програм підготовки здобувачів освіти в напрямку зеленого туризму:

- ОП «Сталий розвиток територій та зелений туризм», Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (101 «Екологія», бакалавр);
- ОП «Екологічний туризм», Національний університет біоресурсів і природокористування України (спец. 242 «Туризм і рекреація, бакалавр);

- ОП «Сталий туризм», Одеський державний екологічний університет (спец. 242 «Туризм і рекреація, бакалавр).

4) Впровадження навчальних курсів (освітніх

вимоги), нормативних документів та основних стандартів щодо індивідуальних та колективних не готельних засобів розміщення європейських країн та України, визначено в табл.1

Таблиця 1 – Успішні практики створення сільських садиб в Харківській області, які пройшли добровільну категоризацію

Заклад	Адреса	Умови та послуги	Соц. мережа
Зелена садиба "Тихий Кут" (друга категорія) 	Село Чернечина вулиця Вільшанська, 94	3-х та 2-х місця номери - лазня на дровах - чан на травах - риболовля - спортивний зал - альтанки з мангалами й копилка - винний погреб - домашня кухня - дитячий майданчик с батутом - купання в озері - парковка - піші прогулянки екостежинами - місця для наметів - кінні прогулянки - організація святкування і корпоративів з участю місцевого гурту "Яри" - безкоштовний WI-FI інтернет	https://www.instagram.com/tihyy_kut_eco_sadiba/
Садиба майстрів (базова категорія)	м. Валки, вул. Кільцева буд. 6	1-но та 2-х місця номери, окремий будинок - знайомство з національними брендами, такими як український вареник, слобожанська кераміка, лялька-мотанка та інші обереги - спробувати своїх вмінь у різноманітних у майстер-класах (народна лялька - мотанка; традиції слобожанських писанок; розпис імібирних пряників; Валківська слив'янка; ліплення українських вареників; випікання млинців і домашнього хліба) - дегустація українських брендів домашніх страв - виноградарник - город - випічка хліба - риболовля - катання на велосипедах - катання на човнах - купання в річці	немає
Зелена садиба (базова категорія)	с. Коровове, пров. Монастирський 3	1-но, 2-х та 3-х місця номери - затінені пляжі; - прогулянки (екскурсії) до лісу по гриби та ягоди; - прогулянки на човнах, катері; - облаштовані місця для відпочинку в лісі біля річки і озер. - дегустація домашнього меду, який качають прямо на ваших очах - город - пасіка - риболовля - катання на велосипедах - катання на човнах - купання в річці	немає
Музей-садиба «Українська хата»	с. Нижня Озеряна, провулок Садовий, 3	На виставі представлені різноманітні предмети сільського побуту: веретена, скрині, рогачі, казани, горшки. Багато рушників і вишитих покривал	немає

компонент) в навчальний план підготовки здобувачів вищої освіти.

Таким чином, вважаємо за необхідне включення до навчальних планів підготовки здобувачів освіти із спеціальності 242 «Туризм і рекреація» навчальних дисциплін, які б розглядали актуальні питання розвитку сільського туризму:

- сучасні тренди у сфері сільської гостинності;
- успішні практики створення сільських зелених садиб;
- стандарти якості у сфері сільського зеленого туризму;
- правові засади надання послуг сільського зеленого туризму;
- маркетинг, брендинг та промоція послуг сільського туризму;
- сучасні інформаційні технології у розвитку сільського зеленого туризму;
- створення і розвиток кластерів сільського туризму;
- розвиток сільського туризму в громаді;
- створення успішної туристичної дестинації та її розвиток;
- диверсифікація сільського туризму;
- розвиток сільського туризму на принципах сталості.

Успішні практики створення сільських садиб в Харківській області, які пройшли добровільну категоризацію відповідно до вимог ДСТУ 4268:2003 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні

Висновки. Таким чином, в світовій, європейській та вітчизняній практиці відзначається актуалізація уваги до впровадження засад стійкості в туристичну галузь. Серед основних індикаторів стійкого туризму його екологічна, економічна та соціальна стійкість, забезпечення сталого розміщення. Саме за впровадження сучасних екологічних практик в подорожі та туризм готові доплачувати майже 15 % туристів у Європі. Тому, для відповідності поняттю сталого туризму, дестинації повинні застосовувати міждисциплінарний, цілісний (холістичний) та інтегрований підхід. Сучасна практика доводить, що політика розвитку сільського туризму спирається на сталий розвиток сільських територій, сільських громад, окремих форм агропромислового комплексу, узгоджено з завданнями Цілей сталого розвитку. В українському суспільстві існують запити на знання щодо особливостей організації та розвитку сільського туризму за принципами сталого розвитку. Це потребує подальших досліджень щодо вдосконалення підходів до забезпечення сталості туристичної дестинації через розвиток сільського туризму на основі стратегічного партнерства та диверсифікації туристичного продукту.

Список літератури

1. Стратегії сталого розвитку в туризмі та готельно-ресторанному бізнесі: можливості і проблеми запровадження в Україні : кол. монографія / за ред. д-ра іст. наук, проф. Чепурди Г. М. Черкаси : ЧДТУ, 2021. 189 с.
2. Павліха Н., Цимбалюк І., Савчук А. Сталий розвиток туризму та рекреації: сучасні виклики й перспективи для України: монографія.

- Луцьк : Вежа-Друк, 2022. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20754/1/tyruz_m_2022.pdf. Подлепіна П. О. Оцінка динаміки розвитку сегментів міжнародних туристичних послуг в контексті вимірів сталого розвитку. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. № 3 (213). С. 69–77.
3. Стегней М., Черничко Т., Нодь О. Оцінка потенціалу галузі туризму та курортно-рекреаційної сфери регіонів України на засадах сталості. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7. No 1. С. 230 – 237.
 4. Bremner C. Measuring Sustainability for Travel and Tourism in Europe. URL: <https://www.etoa.org/wp-content/uploads/2023/09/Euromonitor-Sustainability-Index-Presentation-Sept23.pdf>.
 5. World Travel & Tourism Council: Case Study: Sustainability In Leadership By Intrepid Travel: Certified B Corporation. 2021 URL: <https://cutt.ly/C7JjtvX>.
 6. Reporting guidance for travel & tourism businesses. 2017. URL: <https://cutt.ly/Y7JkCMC>.
 7. Sustainability reporting in travel & tourism. 2017. URL: <https://cutt.ly/G7Jk1JN>.
 8. Scandic. Annual & sustainability report 2021. URL: https://www.scandichotelsgroup.com/files/Reports/Annual_reports/Annual-and-sustainability-report-2021.pdf.
 9. Критерії призначення GSTC. URL: <https://www.gstccouncil.org/gstc-criteria/gstc-destination-criteria/>.
 10. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2030 року / Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Булавка О.Г. та ін.; за заг. ред. Ю.О. Лупенка. Київ: ННЦ ІАЕ, 2020. 60 с.
 11. Тишук І. В. Сільський зелений туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2017. 260 с.
 12. Bieloborodova M. The role of rural tourism in the sustainable development of local hromadas. *Науковий журнал «Економіка і регіон»*. Полтава: ПНТУ, 2022. Т. 4(87). С. 86-94.
 13. Спілка сільського зеленого туризму України. URL: <https://www.greentour.com.ua/projects>.
 14. Проект «Диверсифікація сільського туризму через збалансованість та креативність: поширення європейського досвіду в Україні» (Програма: Erasmus+, напрям: Jean Monnet Module, шифр проекту: 620720-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). URL: <https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=11303>.
- for Ukraine]: monohrafiia. Lutsk: Vezha-Druk, 2022. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20754/1/tyruz_m_2022.pdf.
3. Podleпина P. O. Otsinka dynamiky rozvytku sehmentiv mizhnarodnykh turystychnykh posluh v konteksti vymiriv staloho rozvytku [Assessment of the dynamics of the development of segments of international tourist services in the context of dimensions of sustainable development]. *Aktualni problemy ekonomiky* [Current economic problems]. 2019. no 3 (213). pp. 69–77.
 4. Stehnei M., Chernychko T., Nod O. Otsinka potentsialu haluzi turyzmu ta kurortno-rekreatsiinoi sfery rehioniv Ukrainy na zasadakh stalosti [Assessment of the potential of the tourism industry and the resort and recreation sphere of the regions of Ukraine on the basis of sustainability]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky* [Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology]. 2022. Vol 7. no 1. pp. 230 – 237.
 5. Bremner C. Measuring Sustainability for Travel and Tourism in Europe. URL: <https://www.etoa.org/wp-content/uploads/2023/09/Euromonitor-Sustainability-Index-Presentation-Sept23.pdf>.
 6. World Travel & Tourism Council: Case Study: Sustainability In Leadership By Intrepid Travel: Certified B Corporation. 2021 URL: <https://cutt.ly/C7JjtvX>.
 7. Reporting guidance for travel & tourism businesses. 2017. URL: <https://cutt.ly/Y7JkCMC>.
 8. Sustainability reporting in travel & tourism. 2017. URL: <https://cutt.ly/G7Jk1JN>.
 9. Scandic. Annual & sustainability report 2021. URL: https://www.scandichotelsgroup.com/files/Reports/Annual_reports/Annual-and-sustainability-report-2021.pdf.
 10. Kryterii pryznachennia GSTC [Criteria for appointment of GSTC]. URL: <https://www.gstccouncil.org/gstc-criteria/gstc-destination-criteria/>.
 11. *Stratehichni napriamy staloho rozvytku silskykh terytorii na period do 2030 roku* / Lupenko Yu.O., Malik M.I., Bulavka O.H. ta in.; za zah. red. Yu.O. Lupenka. Kyiv: NNTs IAE, 2020. 60 p.
 12. Tyshchuk I. V. Silskyi zelenyi turizm yak faktor rehionalnoho rozvytku: metodolohichniy aspekt ta praktychniy dosvid: monohrafiia [Rural green tourism as a factor of regional development: methodological aspect and practical experience]. Lutsk: RVV Lutskoho NTU, 2017. 260 p.
 13. Bieloborodova M. The role of rural tourism in the sustainable development of local hromadas. *Naukovyi zhurnal «Ekononika i rehion»* [Scientific journal "Economy and Region"]. Poltava: PNTU, 2022. Vol. 4(87). pp. 86-94.
 14. Spilka silskoho zelenoho turyzmu Ukrainy. URL: <https://www.greentour.com.ua/projects>.
 15. *Proiekt «Dyversyfikatsiia silskoho turyzmu cherez zbalansovanist ta kreatyvnist: poshyrennia yevropeiskoho dosvidu v Ukraini»* [Project "Diversification of rural tourism through balance and creativity: dissemination of European experience in Ukraine]: (Prohrama: Erasmus+, napriam: Jean Monnet Module, shyfr proektu: 620720-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). URL: <https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=11303>.

References (transliterated)

Nadiiusha (received) 07.08.2023

Відомості про авторів / About the Authors

Якименко-Терещенко Наталія Василівна (Yakymenko-Tereshchenko Natalia) – доктор економічних наук, професор, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», завідувач кафедри туризму і готельно-ресторанного бізнесу; м. Харків, Україна; ORCID: 0000-0003-2927-7989; e-mail: Nataliia.Iakymenko-Tereschenko@khpі.edu.ua.

Чайка Тетяна Юрївна (Chaika Tetiana) – кандидат економічних наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри туризму і готельно-ресторанного бізнесу; м. Харків, Україна; ORCID: 0000-0002-7622-3193; e-mail: chaikatata@gmail.com.

Якименко Михайло Олександрович (Yakymenko Mykhailo) – магістр, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», кафедра туризму і готельно-ресторанного бізнесу; м. Харків, Україна; e-mail: mykhailo.yakymenko@emmb.khpі.edu.ua.

Білоусов Данило Віталійович (Bilousov Danylo) – магістр, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», кафедра туризму і готельно-ресторанного бізнесу; м. Харків, Україна; e-mail: danylo.bilousov@emmb.khpі.edu.ua.

Булдаков Олексій Миколайович (Buldakov Olexsiy) – магістр, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», кафедра туризму і готельно-ресторанного бізнесу; м. Харків, Україна; e-mail: olexsii.buldakov@emmb.khpі.edu.ua.